

A.Akinci **Askeri Vesayetten FETÖ Vesayetine...**
Askeri Vesayetten FETÖ Vesayetine: 15 Temmuz Üzerine Genel Bir
İnceleme

Abdulahap AKINCI

Doç.Dr, Kocaeli Üniversitesi, Gazanfer Bilge Meslek Yüksek Okulu,
akakinci1@yahoo.com.tr

Özet

Türk tarihinin geleneklerinden birini askeri darbeler oluşturmaktadır. Askerin yönetim üzerinde Osmanlı Devleti'nin son döneminde başlayan baskısı Cumhuriyet ile daha farklı bir boyut kazanmıştır. Kendini rejimin bekçisi olarak gören asker, sistemi tehlikede gördüğü dönemlerde siyasete dolaylı veya doğrudan müdahale etmiştir. Her müdahale sonrasında kendi vesayetinin alanını ve gücünü pekiştiren asker, aynı zamanda ciddi ekonomik kazanımlar da elde etmiştir. 15 Temmuz 2016'da gerçekleşen darbe kalkışması, Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti tarihindeki bütün diğer darbelerden önemli farklılıklar taşımaktadır. Daha önceki dönemde gerçekleşen darbelerde asker kendi vesayetini inşa ederken, 15 Temmuz'da kökü dışarda olan bir ihanet çetesinin veya diğer bir ifade ile kendini dini cemaat olarak tanımlayan bir yapının kontrolüne vermeyi amaçlamaktaydı. Bu makalede askeri vesayetini için askerlerin yaptığı müdahaleler ile 15 Temmuz kalkışması karşılaştırılarak, bunun bir askeri darbe girişiminden ziyade, FETÖ'nün vesayetinin sağlanması amacıyla güttüğü ortaya konmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: 15 Temmuz, FETÖ, Paralel Devlet, Askeri Darbe

A General Overview On 15 July: From Military Tutelage To FETO
Tutelage

Abstract

One of the traditions of Turkish history is the military coups. The pressure that started over the military administration in the last period of the Ottoman Empire got a different dimension during the republic. The military who regarded himself as the guardian of the regime, indirectly or directly intervened politics

in periods when the system is perceived to be in danger. After every intervention, the military who reinforced the field and the strength of his tutelage also achieved serious economic gains. The coup d'état on 15 July 2016 carries significant differences from all other deficits in the history of the Ottoman Empire and the Republic of Turkey. While in the previous coups the military was constructing its own guardianship; the army intended to give control to—a rogue gang, in other words a structure that defined itself as a religious community on July 15. In this article we will compare the previous interventions made by the soldiers for the establishment of military tutelage with the July 15th initiative and try to show that July 15 is aimed at providing a community guardian rather than a military coup attempt.

Keywords: 15 July, FETÖ, Parallel Government, Military Coups

GİRİŞ

Son 150 yıllık Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti tarihinin en belirleyici özelliklerinden birini askeri darbeler oluşturmaktadır. Modern anlamda ilk darbe olarak Sultan Abdülaziz'in tahttan indirilmesi ve bilekleri kesilerek öldürülmesi olarak tarihe geçmiştir (Yalçınkaya, 2016: 19).

Daha sonraki dönemde İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin zorla II Abdülhamit'i tahttan indirmesi ve kısa zamanda iktidarı kontrolü altına alması askerin yönetimin üzerindeki vesayetini arttırmıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında Osmanlı Devleti'nin yenik kabul edilmesi ve Osmanlı topraklarının büyük bir kısmının düşmanlar tarafından işgali, Kurtuluş Savaşının verilmesine neden olmuştur.

Cumhuriyeti kuran kadronun önde gelenlerinin asker kökenli olması, askerde kendisinin devletin gerçek sahibi olduğu hissiyatını uyandırmıştı. Mustafa Kemal Atatürk ve İsmet İnönü'nün askerler arasındaki saygınlığı, söz konusu liderlere dönük bir itaatsizliğe fırsat tanımamıştı.

Çok partili hayata geçildikten sonraki süreçte ise asker değişik vesilelerle yönetime müdahale etmiş ve kendi hâkimiyet ve kontrol alanını genişletmiştir. Hemen her 10 yılda bir gerçekleşen askeri darbeler ile asker, sistemi yeniden dizayn etmiş; oluşturdukları kurumlar vasıtası ile kendi vesayetlerini daimi hale getirmiştir.

2000’li yılların başından itibaren ülkede AK Parti iktidarının ortaya koymuş olduğu performans, ülkede askeri vesayetin gerilemesini ve siyasetin yönetimdeki hâkimiyetini sağlamış; bu şartlar altında artık ülkede bir darbe olmaz düşüncesi hâkim olmaya başlamıştı.

Böylesi bir ortamda dini bir cemaatin hızla güçlenerek 15 Temmuz 2016’da askeri kalkışmaya sebep olması, bunun bir askeri darbe girişiminden ziyade bir terör örgütünün kalkışması olarak okunmasını zorunlu kılmaktadır.

Bu çalışmada kapsamlı bir literatür taraması yoluyla Türkiye’de gerçekleşen darbeler yoluyla ortaya konmaya çalışılmış olan askeri vesayet ile 15 Temmuz kalkışması arasındaki temel farklılıklar irdelenmektedir.

TÜRKİYE’DE SİVİL-ASKER İLİŞKİSİ VE ASKERİ VESAYET

Asker- sivil ilişkileri Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinden başlayarak hep sorunlu olmuştur. Asker-sivil uyumsuzluğunun yanında bir de asker içerisinde görüş farklılıkları kendini göstermiştir. Mesela Kurtuluş Savaşı sırasında ve sonrasında Mustafa Kemal ile Kazım Karabekir arasında ciddi anlaşmazlıklar olmuştu. Yine Cumhuriyetin ilk yıllarında bazı komutanlar ile Mustafa Kemal arasında sorunlar yaşanmıştır. Mustafa Kemal mektepli subaylara alaylı subaylardan daha fazla güvenmiş ve önem vermiştir. Bununla birlikte Mustafa Kemal yönetimin sivillerin elinde olması gerektiğini düşünmüştür (Heper, 1994: 252-253; Çitçi, 2006: 22-27). Nitekim 1924 Anayasası ile de milleti temsil yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne (TBMM) verilmişti (Kalaycıoğlu, 2007: 333; Bulut, 2005: 148; Heper, 2006: 158). Ancak her ne kadar yönetim siyasilere verilmiş olsa da ordunun önemi azalmamış; tam tersine arttırmıştı. Heper’e göre Mustafa Kemal açısından rejimin en önemli dayanaklarından birisi ordu olmuştur (Heper, 1998: 210). Dönemin koşulları da dikkate alındığında yeni sistemi ordunun desteği olmaksızın hayata geçirmek mümkün değildir. Toplumunu yukarıdan aşağıya doğru halk için halka rağmen inşa etmek için sivil-asker bürokrasinin işbirliği zorunlu olmuştur (İzol, 2002: 197).

Tek-parti iktidarı boyunca devlet, askeri-sivil bürokrasinin işbirliği ile yönetilmiştir. Bu dönemde ortaya konmuş olan resmi ideolojiyi en iyi şekilde özümseyen kurum hiç şüphesiz ki askeriye olmuştur. Ordu kendi varlık gerekçesi olarak resmi ideolojiyi görmeye başlamış; siyasi kadrolar ile asker arasında ideolojik birliktelik gerçekleşmiştir (Dursun, 1999: 62). Ortaya çıkan

ideolojik uyumun doğal bir sonucu olarak Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ile ordu arasında sonraki dönemlerde de uyumlu bir ilişki devam etmiştir (Akıncı, 2014: 57).

Demokrasilerde, teorik olarak siyasetin yönetme yetkisi kabul edilse ve bu bağlamda asker sivile itaat etmeli dense de, bu durumun gerçekleşmesi çok kolay olmamaktadır. Demokrasi açısından en önemli göstergelerden biri, sivil-asker arasındaki ilişkinin mahiyeti, asker üzerinde sivil denetimin sağlanmasıdır (Erdem, 1999: 145; Kohn, 2000: 9-13).

Demokratik olsun veya olmasın devletler askerin siyasete müdahalesine şahit olmuştur (Yıldırım ve Yürür, 2017: 500). Demokratik bir şekilde kurgulanmış siyaset-ordu ilişkisinin hâkim olduğu ileri demokrasilerde bile, askerin siyasi karar alma süreçlerinde etkili olduğu söylenebilir. Bu ülkelerde askerin siyasi süreçlere müdahalesinin daha örtülü olması ve hatta askerin bir şekilde karar alma süreçlerine dahil edilmesi olası krizlerin ortaya çıkmasını engellemektedir (Alkan, 2016: 257).

Kohn (2000: 14), teorik olarak darbeleri engelleyecek ve ordunun siyasete müdahalenin dışında tutacak herhangi bir mekanizmanın olamayacağı yönünde görüş bildirmektedir. Ancak asker üzerindeki uzun süreli sivil denetim sağlarsa, askerler de sivil denetimi kabullenmeye başlamaktadır. Bu uzun süreli sivil denetimin varlığı ile hem toplum hem de basın asker üzerindeki sivil denetimin gerekliliğine inanabilmektedir. Siviller ile asker arasında herhangi bir anlaşmazlık meydana geldiğinde, çözüm sivillerden beklenmektedir. İtaatsizlik durumu söz konusu olursa ordu, kendisinin zararlı çıkacağına inanmaktadır.

Türkiye’de asker belli aralıklarla siyasete doğrudan müdahale ederek, sistemi yeniden şekillendirme yoluna gitmiştir. Siyasilere karşı olan büyük güvensizlik dolayısıyla, yönetimi devretmeden önce gerekli yasal düzenlemeleri yaparak, sivil iktidarların denetimini ve kendi kontrollerini güçlendirmişlerdir.

HİZMET HAREKETİ’NDEN FETHULLAHÇI TERÖR ÖRGÜTÜNE

Saidi Nursi’nin önderliğinde ortaya çıkan Nurculuk hareketi Said-i Nursi’nin ölümü sonrasında farklı dini cemaatlere bölünmüş olup, bu dini cemaatlerden biri de Fethullah Gülen’in liderliğinde oluşan ve gün geçtikçe biraz daha güçlenen “Hizmet Hareketi” olarak adlandırılan terörist yapıdır. Bu yapı

A.Akıncı Askeri Vesayetten FETÖ Vesayetine...

zamanla giderek Nurculuktan uzaklaşıp kendine has bir sosyolojik, psikolojik ve felsefi yapı oluşturarak Yeni Dini Hareket haline dönüşmüştür. Söz konusu yapı sadece Türkiye Cumhuriyeti için değil, bütün dünya için bir tehdit haline gelmeye başlamıştır (Sarı, 2016: 786).

Gülen, toplumda en çok kendini hissettiren eksikliklerden birisi olan dini eğitim konusuna eğilerek önce ülke içinde sonradan ise yurtdışında okullar açmış, çok sayıda öğrenci yetiştirmiş ve en önemlisi de bu yetiştirdiği öğrencilerin büyük bir bölümünü kendi örgütüne devşirmeyi başarmıştır (DİB, 2017: 9).

FETÖ, halk arasında paralel devlet yapılanması olarak da isimlendirilmiştir. Paralel devlet, resmi sistemin kendisine tanıdığı imkânları sonuna kadar kullanmıştır. Resmi yolları kullanarak güçlenen yapı, siyaset üzerinde etkisini arttırmıştır. Bu yapının ne kadar güçlendiğini göstermek açısından darbe girişimi sonrasında KHK ile kapatılan kurumlarına bakmak yeterli olacaktır: 1043 okul, 345 sağlık kuruluşu, 104 vakıf, 109 öğrenci yurdu, 15 üniversite, 1125 dernek, 19 sendika (Karacaoğlu ve Saydam, 2016: 614).

Dini cemaatlerde, bireylerin dini grup içerisinde bir kimlik kazanmaları için yoğun çaba sarf edilir. Liderler, referanslarının İslam olduğu yönünde yoğun bir bilgilendirme yaparlar. Liderin kullanmış olduğu dini bilgi kaynakları yoluyla bireyler cemaat içerisinde kendilerine bir kimlik kazanmaktadırlar. Bununla birlikte cemaat mensuplarına kolektif bir şuur kazandırılmakta ve aralarında kardeşlik bağı kurulmaktadır (Kaya, 2017: 350-351). Bu bağlamda Gülen hareketi de iletişim kurdukları bireylerde cemaat mensubiyeti ve itaatini sağlamaya dönük yoğun çaba sarf etmiştir.

Liderlerin kişiliğine dönük olarak yüklenen büyük anlamlar, bazı cemaatlerde toplum açısından tehlikeli sonuçlara da neden olabilmektedir. Dini liderlere insanüstü bazı özellikler yüklenmekte ve bu yolla bireylerin tam biati sağlanabilmektedir. Mesela Halkın Mabedi Tarikatı'nın (Peoples Temple) üyeleri bu bağlamda toplu olarak intihar etmişlerdi (Sarıkaya, 2017: 427). Aynen Halkın Mabedi Tarikatı'nın üyelerinde olduğu gibi FETÖ mensuplarının da hiçbir sorgulamada bulunmadan verilen emirleri yerine getirmeleri ve hatta bu yolda ölümü göze almalarının başka türlü açıklanması mümkün değildir. Paralel yapının mensuplarının büyük bölümünün eğitilmiş bireyler olması,

teslimiyet noktasında eğitilmiş olup olmamanın tek başına yeterli olmadığını göstermektedir.

Darbeye giden süreç özellikle 12 Eylül 2010 tarihinde yapılan referandum sonrasında adım adım ilerledi. Bu süreçte giderken bazı önemli siyasi figürlerin özel hayatlarına dönük görüntülerin servis edildiği görülmektedir. Yasadışı dinlemeler ve iftiralar bu süreci takip etmiştir. Örneğin Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) ile PKK yöneticileri arasında yapılan Oslo görüşmeleri servis edilmiştir. Yine Mavi Marmara baskını ve yine MİT Müsteşarı Hakan Fidan'ın ifadeye çağırılması sürecin önemli olayları arasında yerini almıştır. Bu dönemde kayda değer gelişmelerden biri de Gezi Olayları ile dershanelerin kapatılma kararıydı. Bu süreçte yaşanan en önemli gelişme ise hiç şüphesiz 17 ve 25 Aralık darbe girişimi yoluyla Recep Tayyip Erdoğan'ı iktidardan uzaklaştırma girişimidir (Genç, 2017: 235; Demir ve Çağlar, 2014: 9-10).

FETÖ açısından bütün bu sayılanların içerisinde dershanelerin çok büyük önemi vardır. Mütedeyyin insanların önemli bir bölümü evlatlarını FETÖ'nün dershanelerine göndermiştir. Bu yolla terör örgütüne hem yüklü miktarda kaynak, hem de yeni elemanlar devşirme yolu açılmıştır. Özellikle başarılı gördükleri öğrencilere özel ilgi göstermiş ve kendi bünyelerine katmıştır. Örgüt kendi planları doğrultusunda hangi öğrencinin, hangi bölümü okuması gerektiğine bile karar vermiştir. Özellikle yargı ve askeriye sızma ve bu kurumlar başta olmak üzere bütün kurumlara hâkim olma anlayışı ile hareket edilmiştir.

Amaca ulaşmak için her türlü araç meşrudur anlayışıyla hareket eden FETÖ, hiçbir etik değer tanımadan hareket etmiştir. Yapılan sınavların sorularını çalarak kendi mensuplarına vermek ve kurumlara yerleştirmekten, iftira ve kumpasa kadar her türlü yöntemi kullanmak bu noktadan bakıldığında FETÖ için meşru bir araç olmuştur. Mensuplarını ikna etmek için ise bu etik dışı uygulamaların kutsal bir amaç için yapıldığı, dini literatürden de faydalanılarak anlatılmıştır.

15 TEMMUZ'U NASIL OKUMAK LAZIM? ASKERİ VESAYET-FETÖ VESAYETİ

15 Temmuz 2016 darbecileri, Türk devlet geleneğinin kötü mirasının takipçisi olarak şu varsayımın yola çıkmışlardır: Eğer devlet aygıtını ele

A.Akıncı Askeri Vesayetten FETÖ Vesayetine...

geçirirsek, halkı istediğimiz gibi, kendi dini doktrinimize uygun bir şekilde yönlendirebiliriz. Bu yolla kendi dünya görüşlerinin önündeki bütün engelleri kaldıracaklardı (Aras, 2017: 4).

Anadolu Ajansı'nın ortaya koyduğu verilerden yola çıkılacak olursa 15 Temmuz akşamı saat 22:00'da başlayan darbe girişimi, verilen mücadele sonucunda 22 saat sonra başarısızlığa uğratılmıştır (Anadolu Ajansı 2016: 8). Aslında 16 Temmuz sabahında, yani kalkışma başladıktan 8 saat sonra, büyük ölçüde bastırılmıştı. Darbeci askerler artık teslim oluyorlardı (Hali ve Rencuzoğulları, 2017: 259).

15 Temmuz darbesi ile diğer darbeler arasında çok belirgin farklar olduğu söylenebilir. Askeri darbelerin gerçekleşme gerekçeleri, yapıma tarzı ve sonuçları bakımından 15 Temmuz'un farklı bir yerde konumlanmasının bir zorunluluk olduğu görülmektedir.

Her ne kadar darbe gecesi TRT'nin işgalinden sonra diğer darbeler sonrasında yapılanlarla aynı içerikte bir açıklama yapılmış olsa da, bu durum 15 Temmuz kalkışmasının mahiyetinin çok farklı olduğu gerçeğini ortadan kaldırmamaktadır. 15 Temmuz kalkışmasının daha önceden gerçekleşen farklarını şu şekilde ortaya koymak mümkündür:

1)Halkın demokrasi bilincinin ne kadar çok gelişmiş olduğunun en temel göstergelerinin başında, darbe girişimi ortaya çıkar çıkmaz birçok kişinin ölümü göze alarak sokaklara çıkmasıdır. Bu yolla halk, aslında darbecilerin kendilerine dayatacakları şartları hiçbir şekilde kabul etmeyeceklerini göstermiş oluyorlardı. Hatta kendilerine herhangi bir şekilde sokağa çıkma çağrısı yapılmadan önce çok sayıda insanın sokaklara dökülmesi Türkiye tarihinde bir ilkti. Halbuki diğer darbelerde sokağa çıkma yasağı ilan edildikten sonra vatandaşlar bu yasağa uygun hareket ediyorlardı. Yapılan darbelerin hiçbirini kabullenmemiş olsalar da, sokaklara çıkmamışlardır. Önceki darbelerde yaşanmış olan acılar, yeni bir darbeye müsaade edilmemesinin zorunluluğunu toplumsal hafızalara kazıdı. Darbecilerin TRT'de 00:13'de okudukları darbe bildirisinde sokağa çıkma yasağı ilan etmiş olmaları da bir şey değiştirmemişti.

2)15 Temmuz darbe girişiminin diğerlerinden ayıran en temel farklardan bir diğeri ise, darbenin sorumluluğunu üstenenlerin kendilerini gizlemiş olmalarıdır. 1960 darbesinde, darbeyi yapan ekibin içerisinde olan Albay

Alparslan Türkeş, radyoda darbe bildirisini doğrudan kendisi okumuştur. Darbeyi kimlerden müteşekkil bir ekibin yaptığı bilinmekteydi ve daha sonraki yıllarda gerçekleşen doğrudan ve dolaylı darbe girişimlerinin tamamında, darbe sürecinin komuta ekibi kendilerini açıkça ortaya koymuş ve sorumluluğu üstlenmişti. Halbuki 15 Temmuz darbesini yapanlar “Yurtta Sulh Konseyi” ismi dışında halka sürecin komuta ekibi hakkında herhangi bir bilgilendirme yapmamışlar ve kendilerini saklama yolunu tercih etmişlerdir (Alkan, 20016: 254).

3)Bütün darbeler sonrasında toplumsal bazı gruplara ve siyasilere baskı ve zulüm yapılmıştır. Halk tarafından seçilmiş olan ve hiçbir meşruiyet sorunu yaşamayan Adnan Menderes bile göstermelik bir yargılama sonucunda idam edilebilmiştir. Lakin açıktan, sıradan halka dönük bir şiddet kullanımına veya demokratik kurumların bombalanması gibi bir duruma ilk kez karşılaşılmıştır. FETÖ’cüler dünyada görülmemiş bir şekilde meclisi bombalayacak kadar ileriye gidebilmişlerdir. Sivil halkın üzerine ateş açılması, hatta savaş uçakları ile bombardıman uygulaması tarihimizde daha önceki darbe girişimlerinde söz konusu olmamıştır. Daha önceki dönemlerde şiddet uygulamaları hukuki bir kılıf altında gerçekleştirilmekteydi.

4)Türkiye’deki darbeleri, kendini resmi ideoloji ile özdeşleştirmiş olan bir ordu yapılanmasının siyasetin gidişatına müdahalesi olarak görmek mümkün olsa bile bu durumun 15 Temmuz darbe girişimi için söylenmesinin mümkün olmadığı çok net ortadadır. Daha önceki dönemlerde askerin özellikle laiklik ile ilgili kaygısı veya kaygı iddiası ile hareket ettiği söylenebilir. Lakin FETÖ’cü darbecilerin laiklik gibi bir kaygı bir tarafa, laik devlet yapısının hiçbir şekilde kabul etmeyeceği bir örgüt yapısından geldiği söylenebilir. Bu yönüyle de diğer darbeler ile temelde bir farklılık sergilemektedir.

5)Türkiye’deki darbelerin tamamı hükümete dönük yapılmış ve rejimi koruma içgüdüğü ile hareket edilmiş veya durum meşrulaştırılmaya çalışılmıştır. 15 Temmuz darbe girişiminde ise, darbenin muhatabı sadece hükümet değil aynı zamanda rejimin kendisidir (Şengün, 2016: 284).

6)15 Temmuz darbe girişimi, geçmiş örneklerden farklı olarak askerin kendi alanını genişletmek ve siyasi süreçlerde daha belirleyici olmak maksadını gütmemektedir. Tam tersine ordu içerisine sızmış olan darbecilerin, orduyu bir

FETÇ yapılanmasının bir parçası haline getirerek hareket ettikleri görülmüştür. Ordu kendi inisiyatif alanını ve vesayetini genişletmek amacıyla değil, tam tersine ordunun etkisinin daha da azalabileceği bir FETÖ yapılanmasının ülkeye hakim olmasını sağlamaya çalışmıştır.

Diğer bir deyişle Fethullah Gülen'in liderliğini yaptığı sözde "Hizmet Hareketi'nin ülkenin kontrolünü ele geçirmek için hareket etmesi söz konusu olmuştur. Fethullah Gülen tarafından verilen talimatlar yerine getirilmeye çalışılmıştır. Bu durumu ortaya koyan en önemli göstergelerden birisi olarak darbenin yürütülmesinde bir ilahiyat fakültesi hocası olan Adil Öksüz'ün darbenin ana karargâhı Akıncılar Üssünde yakalanması gösterilebilir. Daha önceki dönemlerde emniyet ile ilişkileri kesilmiş olan eski polislerin askerlerin kullandıkları tanklardan çıkmaları, darbenin icrasının her noktasında sivil imamların belirleyici olmaları söz konusu durumu daha net ortaya koymaktadır.

6)Askeri darbelerin ortaya çıkmasında etkili olan faktörlerden birinin ekonomi olduğunu savunanlar da vardır (Alkan, 2016: 258). Asker her yaptığı darbeden sonra kendi ekonomik gücünü daha da güçlendirmiştir.

FETÖ, yıllar içerisinde Türkiye ekonomisi içerisinde güçlü bir konuma gelmiştir. Türkiye İşadamları ve Sanayicileri Konfederasyonu (TUSKON) şemsiyesi altında ülke çapında örgütlenmiş ve özellikle Afrika'da çok güçlü bir yapıya dönüşmüştür. Söz konusu yapı, Türkiye ekonomisinde hızla gücünü artırmıştır. Askeri darbe kalkışmasının yapılmasında örgütün maddi gücünü daha yukarıya taşımak gibi bir amaç güdülmemiştir. Dolayısıyla 15 Temmuz darbe kalkışmasında askerinin ekonomik olarak durumlarını düzeltme amacıyla hareket ettiklerini söylemek de pek mümkün görünmemektedir.

7)Dünyanın farklı ülkelerinde askeri darbelerin gerçekleşmesinde ordu içindeki hiziplerin ya da anlaşmazlıkların da etkili olabildiği gözlemlenmiştir. Hâlbuki iyi bir şekilde irdelendiğinde böyle bir durumun Türk ordusu içinde mevcut olmadığı görülmektedir. Askeri darbelerin oluşmasında hizipsel veya ideolojik farklılıklar belirleyici olabilir hatta bu süreç içerisinde sivillerden de destek alınabilir fakat darbe süreci sonrasında karar mekanizması yine askerlerin elinde olmaya devam ederdi (Alkan, 2016: 259-260). 15 Temmuz darbe girişiminde durum tamamen farklıdır. Talimat Fethullah Gülen tarafından gelmekte ve sivil imamların yönlendirmesi ile hareket edilmektedir. Darbenin

askeri ayağındaki hiyerarşik yapıyı ortaya koymak bile bu durum dolayısıyla pek mümkün görünmemektedir.

8)Askeri darbeler yapılırken ilk önce devlet başkanı/cumhurbaşkanı, hükümet, meclis gibi yönetimin temel organları kontrol altına alınır. Oysa 15 Temmuz'da olan çok farklıydı. Bir taraftan meclis, cumhurbaşkanlığı külliyesi bombalanırken diğer taraftan halkın üzerine uçaklarla ve tanklarla atış yapılmış ve çok sayıda kişinin ölmesi ve yaralanmasına neden olunmuştur. Burada yapılmak istenenin darbeden daha fazlası olduğunu söylemek mümkündür. Halka karşı bu girişimlerle amaçlanan, bir klasik askeri darbeden ziyade ülkede bir kaos ve iç savaş çıkarmak olduğu düşünülmektedir (Yalçınkaya, 2016: 21).

9)15 Temmuz askeri darbesinin diğer darbelerden en belirgin farklarından birisi de, iletişim kanallarını kontrol etmede kendini göstermiştir. 1980 darbesinde asker TRT'yi kolay bir şekilde ele geçirmiş ve medyayı kontrol edebilmişti. Hâlbuki 15 Temmuz Darbe girişimde aynı başarı gösterilememiştir. Hemen her konuyu ayrıntılı bir şekilde irdeleyen ve gerekli önlemleri alan FETÖ'nün, iletişim kanallarını kontrol etme konusunda aynı başarılı planlamayı yaptığı söylenemez. FETÖ'nün ülkenin ne kadar değiştiğini ve iletişim kanallarının ne kadar geliştiğini fark edememiş olması, söz konusu girişimin başarısız olmasının en önemli nedenlerinden biri olarak gösterilebilir (Devran ve Özcan, 2016: 72).

Darbeciler medya gücünü de ele geçirerek gerek 27 Mayıs 1960'da, gerekse 12 Eylül 1980 ve 28 Şubat 1997'de, kamuoyunu istedikleri gibi yönlendirmeyi başarmışlardır. 15 Temmuz'da ise durum çok farklı gelişmiştir. Darbecilerin ilk yapmaya çalıştıkları şey olan medyayı kontrol etme ve algıları yönlendirme konusunda başarısız olunmuştur. Medyada servis edilen çatışma, bombalama, halkın bayraklar ile sokaklara dökülmüş olması, çarşafli bir kadının bir kamyonu yanında başı açık bir bayanla birlikte sürmesi bu bağlamda önemlidir. Kullanılmış olan dil de halkın direnişe olan desteğini arttırıcı olmuştur. "Demokrasi Şehidi", "Demokrasi Gazisi" gibi kavramsallaştırmalar, halk için önemli olan şehitlik ve gazilik mertebelerine atıfla, halkı darbeye karşı koymaya teşvik etmiştir. Nasıl ki darbeyi başarılı kılmamanın yolu medyanın kontrolünü ele geçirmekten geçiyordusa, darbeyi başarısız kılmamanın yolu da medyayı bu yönde kullanabilmekle mümkün olabilmiştir (Devran ve Özcan, 2016: 72).

Gezi Olayları esnasında başta gençler olmak üzere halk, örgütlenmede özellikle sosyal medyanın (Twitter, Facebook ve Youtube gibi) ne kadar önemli olduğunu öğrenmişti. Mısırda 2011’de devlet başkanı Hüsnü Mübarek’in devrilmesinde de sosyal medyanın ne kadar önemli olduğu anlaşılmıştı (Devran ve Özcan, 2016: 73). 15 Temmuz direnişinde de sosyal medyanın kullanımı çok etkili oldu. Gerek verilen mücadelenin aktarılması, gerekse toplumun mobilize edilmesinde oldukça etkili olarak kullanıldı.

10)15 Temmuz kalkışmasını diğer doğrudan darbelerden ayıran temel özelliklerden biri de, zamanlamasıdır. Normalde darbeler sabaha doğru herkes uyurken gerçekleşirdi. Fakat 15 Temmuz’da işler farklı yürümüştür. Bütün planları bozan; örgütün mensubu olan ve Kara Havacılık Komutanlığında çalışan bir subayın Milli istihbarat Teşkilatına (MİT) gitmesi ve darbe girişimini ihbar etmesidir. Bunun üzerine kalkışmanın planlanandan 6 saat önceye alınması, halkın duruma müdahale etmesine sebep olmuş ve kalkışma başarısız sonuçlanmıştır (Alpar, 2017: 62).

11)15 Temmuzun diğer darbe girişiminden farklı kılan bir diğer faktör ise liderliktir. Max Weber’in lider tipolojisi içerisinde yer alan karizmatik lider, kendini darbe sürecinde ortaya koymuştur. Recep Tayyip Erdoğan’ın karizmatik liderliği ve cesareti, darbe girişiminin başarısız kılınmasında etkili olmuştur (Palabıyık, 2016: 344). Daha önceki dönemlerde darbe girişimine karşı dik duruş sergileyen, ölümü göze alan bir liderlik örneği sergilenmiştir. Halk ölümden korkmayan bir liderin talimatlarına uymakta tereddüt etmemiştir.

12)15 Temmuz kalkışmasını diğer darbelerden ayıran bir diğer unsur da, süreç sonunda iktidar değişiminin yaşanmamış olmasıdır (Aydın ve Çetin, 2017: 105). 27 Mayıs 1960 darbesi sonrasında Demokrat Parti (DP) iktidarı sona erdi. 12 Mart 1971 Askeri Muhtıra sonrasında Süleyman Demirel’in kurmuş olduğu Adalet Partisi (AP) iktidarı bırakmak zorunda kaldı. 12 Eylül 1980 darbesi sonrasında bütün siyasiler yasaklı hale geldi. 28 Şubat 1997 tarihinde gerçekleştirilen post modern darbe sonrasında Necmettin Erbakan başbakanlığında kurulmuş olan Refahiyol hükümeti son buldu. Ak Partiye karşı gerçekleştirilen kalkışma ise iktidarın dirayetli duruşu sonucunda savuşturulmuş ve AK Parti iktidarı görevine devam etmiştir.

Bütün bu farklılıklarla birlikte 15 Temmuz kalkışması ile daha önce gerçekleşmiş olan askeri darbelerin tek ortak noktası; darbecilerin dış destek almaları ve başka ülkelere hizmet etmeleridir. Sadece Türkiye’de değil tüm dünyada darbelerin çoğunda dış destek olduğu söylenebilir. Bu durum Türkiye’deki darbeler için de geçerlidir. Her ne kadar hükümetlerin sorunları çözmekte başarısız oldukları ileri sürülerek darbe meşrulaştırılmaya çalışılsa da, asıl nedenlerden birini, güçlü devletlerin diğer devletleri kendi çıkarlarına uygun hale getirme isteğidir. Büyük devletler, darbe sonucu oluşacak yönetim yapısı ile çıkarlarına uygun politikaları daha kolay uygulayacaklarını düşünürler (Alpar, 2017: 59).

15 Temmuz darbesinin yönetici kadrosunun kendine merkez olarak ABD’de Pensilvanya’da olması, hatta FBI merkezi ile yan yana bulunması bu noktada oldukça anlamlıdır. İncirlik üssünün darbeye üstlendiği fonksiyon ve diğer bağlantılar (ABD Konsoloslugu çalışanları ile FETÖ arasındaki iletişim ve iş birliği gibi) da bu işin içinde ABD parmağının olduğunu ortaya koymaktadır. 15 Temmuz darbe kalkışması Trump, henüz Amerikan başkanı seçilmeden, seçim propagandası aşamasında iken gerçekleşmiştir. O dönemin başkan adayı olan Trump bir tweet atarak, darbenin arkasında CIA’nın olduğunu belirtse de bir gün sonra bu tweeti silmek zorunda kalmıştır (Yalçınkaya, 2016: 21).

Aslında 15 Temmuz kalkışması klasik manada bir darbe olarak görülemez. Bakırcı’ya göre kalkışmanın boyutu darbeden çok daha kapsamlıdır. Ülkenin, bu kalkışma ile uluslararası güçlere ve terör örgütlerine peşkeş çekilmesi ve yok edilmesi amaçlanmaktaydı (Bakırcı, 2016; 661).

Darbecilerin 15 Temmuz’da başarılı olmaları halinde Türkiye’de gerçekleştirecek oldukları konusunda Mustafa Şen şu noktalar üzerinde durmaktadır (Şen, 2016: 379-380):

- 1) Türkiye’yi iç savaş ve işgalle Libyalaştıracaktı.
- 2) Artık dışarıdan yönetilemeyen Türk maliyesini eskiden olduğu gibi tekrar İMF’ye teslim edeceklerdi.
- 3) Bağımsızlaşan ve dış güçlerin kontrolünden çıkan Türk ekonomisini tekrar yabancı ülkelerin ve çok uluslu şirketlerin kontrolüne devredeceklerdi.
- 4) Dünyanın adeta enerji koridoru olan Türkiye’yi bundan aslan payı alan değil, seyreden konumuna getireceklerdi.

- 5) Bağımsız karar alan Türk dışişlerini üst aklın uşağı haline getireceklerdi.
- 6) Bağımsız bir şekilde karar alıp hareket eden Türk ordusunu ve Milli savunmasını Emir eri yapacaklardı.
- 7) Küresel silah tüccarlarının ağından kurtulmuş olan Türk savunma sanayisini küresel kan emici odakların acentesi haline getireceklerdi.
- 8) Fethullah Gülen Türkiye'nin başına getirilecek ve Müslüman dünyanın manevi lideri yapılacak ve böylece Müslümanları kontrol edeceklerdi.
- 9) Milli iradenin temsilcisi konumunda olan ve bağımsız Türkiye'nin meşru ve dirayetli hükümetlerine son verip ABD ve AB'nin kuklası olacak hükümetler kuracakları.
- 10) Milli irade tahakküm altına alınacak ve sahte bir demokrasi hayata geçirilecekti.

Özetle 15 Temmuz kalkışması ile ülkenin bir iç savaşa sürüklenmekten, bölünmesine kadar olan farklı süreçlerin aynı anda harekete geçirilmesinin amaçlandığı söylenebilir.

SONUÇ

15 Temmuz 2016'da gerçekleşen darbe girişimi, diğer darbelerle kıyaslanamayacak pek çok özelliği içinde barındırmaktaydı. Aradaki farkı anlamak için askeri darbeler ile karşılaştırılmalı analizi faydalı olacaktır.

Geçmiş darbelerde asker sistemi kendi kontrolünde tutmak istemekteydi. 15 Temmuz'da gerçekleştirilmek istenen ise ülke yönetimini askerin vesayetine vermek değil, tam tersine kökü dışarda olan ve Türk milletine ihanette sınır tanımayan bir cemaat görünümlü ihanet yapılanmasının kontrolüne sokmaktı.

Gülen, uzun yıllardır gerek muhafazakâr ailelerin zeki evlatlarını eğitim kılıfı altında kendine devşirerek, gerekse farklı devlet kurumlarına onları yerleştirerek paralel bir devlet yapısı oluşturarak ülkede tam kontrol sağlamayı zaten amaçlamaktaydı.

Bu amaca ulaşmak için kamu kurumlarına ve özellikle ordu, polis ve yargıya kendi mensuplarını yerleştirmek üzere sınav sorularını çalmaktan, her türlü ahlak dışı yöntemle kendilerine engel olarak gördüklerini saf dışı bırakarak

adımlar attı. Masonik bir şekilde, hücreler halinde örgütlenen ihanet çetesi, her türlü takıyyeyi yapmaktan da geri durmadı. Din kisvesi altında ve insanların dini duygularını istismar ederek uluslararası çıkar odaklarının maşası olarak ülkeye büyük zorluklar yaşattı.

Bu ihanet şebekesinin ilk büyük adımı, önce yargı yoluyla ülkenin seçilmiş iktidarını yönetimden uzaklaştırmak istemişlerdi. Recep Tayyip Erdoğan'ın batı tarafından tehlikeli görülmeyle başlanmasıyla birlikte maşa konumundaki sözde cemaat yapılanması, 17-25 Aralık 2013'de harekete geçmişti. Yargı darbesi girişiminde istedikleri sonucu alamayınca, bu yapılanma; askeri darbeyi son seçenek olarak devreye sokmaya karar verdiler.

Türk ordusunun darbeci bir geleneği olmakla birlikte, 15 Temmuz'a giden süreçte asker sözde cemaatin en büyük kurbanlarından olmuştur. Birçok asker farklı itham ve iftiralar ile devre dışı bırakılmıştır. Hiyerarşi yerle bir olmuştur. Askerin içindeki hainler sivil imamlardan aldıkları talimatlarla hareket etmişlerdir. Darbeyi asker değil, siviller yönetmişlerdir. Dolayısıyla söz konusu olan cemaat görünümlü bir terör örgütünün orduya ve ülkeye darbesidir.

Gelecekte benzer kalkışmalara maruz kalmamak için kamu kurum ve kuruluşlarına eleman alınırken ve belli makamlara yükselmede, sadece liyakat esasına göre hareket etmek gerekmektedir. Hiçbir devlet paralel bir yapılanmanın varlığına müsaade etmez ve etmemelidir. Aksi durumda yeni 15 Temmuzları yaşamak kaçınılmaz olacaktır.

Akıncı, Abdulvahap (2013a), **“Türkiye’de Askeri Vesayetin Tesisi ve Demokratikleşmeye Olan Etkisi”**, Akademik İncelemeler Dergisi, Cilt 8, Sayı 1, s.93-123

Akıncı, Abdulvahap (2013b), **“Türk Siyasal Hayatında 1980 Sonrası Darbeler ve E-Muhtıra”**, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, cilt 15, Sayı 2, 39-58

Akıncı, Abdulvahap (2014), **“Türkiye’nin Darbe Geleneği: 1960 ve 1971 Müdahaleleri”**, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İİBF Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 1, s.55-72

Alkan, Haluk (2016), **“15 Temmuz’u Anlamak: Parametreler ve Sonuçlar”**, Bilig, Güz, Sayı: 79, s.253-272

Alpar, Melek (2017), **“Sonuçları İtibarıyla 15 Temmuz Darbesi”**, Turkish Studies, Cilt: 12, sayı: 16, s.53-64

Anadolu Ajansı (2016), Dakika Dakika FETÖ’nün Darbe Girişimi; 15-20 Temmuz 2016, http://aa.com.tr/uploads/TempUserFiles/pdf%2Ffeto_darbe_girisimi.pdf (E.T. 04.11.20147)

Aras, Bülent (2017), 15 Temmuz Sonrası Türkiye’de Devlet Kurumlar ve Reform, İstanbul Politikalar Merkezi, http://ipc.sabanciuniv.edu/wp-content/uploads/2017/03/15-Temmuz-sonras%C4%B1-Turkiyede-devlet-kurumlar-ve-reform_Bulent-Aras.pdf (E.T.: 03.11.2017)

Aydın, Levent ve Dilek Çetin (2017), **“Türkiye’de 15 Temmuz Darbesinin Ekonomik Etkileri: Darbe ile Darbe Girişimi Karşılaştırması”**, Turkish Studies, Cilt: 12, sayı: 16, s.103-124

Bakırcı, Mustafa (2016), **“Dindarlık ve Sekülerlik Bağlamında 15 Temmuz Darbe Teşebbüsü”**, Uluslararası Demokrasi Sempozyumu: Darbeler ve Tepkiler, Sempozyum Kitabı, s. 661-666,, http://iibf.giresun.edu.tr/fileadmin/user_upload/Demokrasi/Demokrasi4/Demokrasi5/kapak0901.pdf (E.T. 14.10.2017).

Bulut, Yakup (2005), “**21. Yüzyıla Girerken Türkiye’de Parlamentonun Yasa Faaliyeti: Sorunlar ve Çözümler**”, Adnan Küçük ve diğerleri (der.), 21. Yüzyılın Eşiğinde Türkiye’de Siyasal Hayat, Cilt: 1, Aktüel Yayınları, Bursa, s.145-164

Çitçi, Oya (2006), “**Ordu-Siyaset İlişkileri**”, Amme İdare Dergisi, Cilt 39, Sayı 4, Aralık, s.17-44

Demir, Sertaç Timur, İsmail Çağlar (2017), **FETÖ’nün ve 15 Temmuz Darbe Girişiminin İletişim Stratejisi**, SETA yayınları

Devran, Yusuf, Ömer Faruk Özcan (2016), “**15 Temmuz Darbe Girişimi: Gelenekselden Yeniye Medya Araçlarının Kullanımı**”, AJIT-e; Online Academic Journal of Information Technology, Cilt: 7, sayı: 25, s:71-91

DİB (2017), **Kendi Dilinden Fetö**; Örgütlü Bir Din İstismarı, Diyanet işleri Başkanlığı Yayınları, Ankara

Dursun, Davut (1999), **Demokratikleşmeyen Türkiye**, 1. Baskı, İşaret Yayınları, İstanbul

Erdem, Fazıl H. (1999) “**Liberal-Demokratik Kuram Bağlamında Sivil-Asker İlişkileri**”, Yeni Türkiye, Yıl 5, Sayı 25, Ocak-Şubat, ss. 145-165.

Genç, F. Neval (2017), “**Türkiye’de Askeri Müdahaleler ve Kriz Yönetimi**”, Turkish Studies, Cilt: 12, sayı: 16, s.219-240

Hali, Servet ve Selcan Rencuzoğulları (2017), “**Tarih Öğretmen Adaylarının, Askeri darbelerin Siyasi ve Sosyal Etkisine Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi**”, Turkish Studies, Cilt: 12, sayı: 16, s.259-276

Heper, Metin (1994), “**Atatürk’te Devlet Düşüncesi**”, Ersin Kalaycıoğlu; Ali Yaşar Sarı- bay (der.), Türkiye’de Siyaset: Süreklilik ve Değişim içinde, Der Yayınları, İstanbul, s.233-263

Heper, Metin (1998), “**Türkiye’de Devlet, Demokrasi Geleneği ve Silahlı Kuvvetler**”, Davut Dursun; Hamza Al (der.), Türkiye’de Yönetim Geleneği, İlke Yayıncılık, İstanbul, s.209-233

A.Akıncı **Askeri Vesayetten FETÖ Vesayetine...**

Heper, Metin (2006), **Türkiye’de Devlet Geleneği**, Çev. Nalan Soyarık, Doğu Batı Yayınları

İzol, Ramazan (2002), **“Türkiye’de Ordu’nun Siyasi Varlık Sebepleri”**, Mülkiye, Cilt XXVI, Sayı 235, Temmuz-Ağustos, s.193-215

Kalaycıoğlu, Ersin (2007), **“Türkiye’de Politik Rejimin Evrim ve Yasama Sistemi”**, Ersin Kalaycıoğlu; Ali Yaşar Sarıbay (der.), Türkiye’de Politik Değişim ve Modernleşme, 3.Baskı, Aktüel Yayınları, İstanbul, s.331-349

Karacaoğlu, Korhan ve Fatih Saydam (2016), **“Örgütsel Politika Düzleminde Bir Darbe Girişiminin Arka Planındaki Örgütlü Yapının Çözülmesi”**, Uluslararası Demokrasi Sempozyumu: Darbeler ve Tepkiler, Sempozyum Kitabı, s. 609-617, http://iibf.giresun.edu.tr/fileadmin/user_upload/Demokrasi/Demokrasi4/Demokrasi5/kapak0901.pdf (E.T. 14.10.2017).

Kaya, Emine (2017), **“Dini grupların Dini Bilgi Kaynaklarını Kullanımı (Gülen Cemaati Örneği)”**, Turkish Studies, Cilt: 12, sayı: 16, s.343-360

Kohn, Richard H. (2000) **“Demokrasiler Orduyu Nasıl Denetler?”**, Çev. Yusuf Tekin ve Sabri Çiftçi, Türkiye Günlüğü, Sayı 59, Ocak- Şubat, ss. 9-18.

Palabıyık, Adem (2016), **“15 Temmuz darbe Girişiminde Liderlik ve Milli Duruş örneği Olarak, Recep Tayyip Erdoğan Üzerine Bir Değerlendirme”**, Uluslararası Demokrasi Sempozyumu: Darbeler ve Tepkiler, Sempozyum Kitabı, s. 344-362, http://iibf.giresun.edu.tr/fileadmin/user_upload/Demokrasi/Demokrasi4/Demokrasi5/kapak0901.pdf (E.T. 14.10.2017).

Sarı, Enver (2016), **“Fetullahçı Terör Örgütünün Felsefi Analizi”**, Uluslararası Demokrasi Sempozyumu: Darbeler ve Tepkiler, Sempozyum Kitabı, s. 785-793, http://iibf.giresun.edu.tr/fileadmin/user_upload/Demokrasi/Demokrasi4/Demokrasi5/kapak0901.pdf (E.T. 14.10.2017).

Sarıkaya, Mehmet Emin (2017), **“Dini Gruplarda Güç devşirme Yöntemleri: FETÖ Örneği”**, Turkish Studies, Cilt: 12, sayı: 16, s.423-438

Şengün, Hayriye (2016), “**15 Temmuz darbe Girişiminin Kadın ve Çocuklar üzerindeki Etkisinin Medyada Yansıması**”, Uluslararası Demokrasi Sempozyumu: Darbeler ve Tepkiler, Sempozyum Kitabı, s. 283-293,

http://iibf.giresun.edu.tr/fileadmin/user_upload/Demokrasi/Demokrasi4/Demokrasi5/kapak0901.pdf (E.T. 14.10.2017).

Şen, Mustafa (2016), “**15 Temmuz Ashında neydi?**”, Uluslararası Demokrasi Sempozyumu: Darbeler ve Tepkiler, Sempozyum Kitabı, s. 378-386,

http://iibf.giresun.edu.tr/fileadmin/user_upload/Demokrasi/Demokrasi4/Demokrasi5/kapak0901.pdf (E.T. 14.10.2017).

Yalçınkaya, Alaeddin (2016), “**Darbeler ve Oryantalist Bakış**”, Uluslararası Demokrasi Sempozyumu: Darbeler ve Tepkiler, Sempozyum Kitabı, s. 11-25,

http://iibf.giresun.edu.tr/fileadmin/user_upload/Demokrasi/Demokrasi4/Demokrasi5/kapak0901.pdf (E.T. 14.10.2017).

Yıldırım, Sevda Gülşah ve Eren Yürüdür (2017), “**Öngörüden Gerçeğe: 15 Temmuz Askeri Darbe Girişiminde Gençlik**”, Turkish Studies, Cilt: 12, sayı: 16, s.493-510